

eddig csak Szabó Károly rövid felsorolásában (RMK III. 1, 521. l.) találkoztunk; Klesch Dániel 1648-ban többek között neki ajánlotta wittenbergi disszertációját (RMK III. 1716). Akár egy család tagja a két Binner, akár nem, a jeni „vers” beszercebányai szerzője magyar nyelvű üdvözléssel akarta teljesebbé tenni a társa tiszteletére összegyűjtött nemzetközi gratulációkat, Jena XVII. századi kapcsolatainak ezt az érdekes dokumentumát. Az aztán már más kérdés, hogy tudott-e eléggé magyarul. Valamennyire tudhatott, de — ha filológiai érzékünk nem csal, — inkább csak szótár igénybevételével. Még a német nyomdász érhető és megbocsátható tévedésein kívül is marad néhány olyan csodabogár, amit csak a „költő” szótározásával magyarázhatunk. Például azt, hogy „teneked előtt munka jutalom az Apollo adni fog”, csak úgy értelmezhetjük, hogy a jól ismert vergiliusi sorok (Georg. IV. 6—7:

in tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
numina laeva sinunt auditque vocatus Apollo)

alapeszméjét (pro labore non tenuis gloria, haud vile praemium contingit) Binner szavanként „fordította” magyarra: „pro” a. m. „előtt”, „labor” a. m. „munka” stb., és ha a latin „praemium” tárgyesete ugyancsak „praemium”, miért ne lehetne a magyar *jutalomé* vagy *hivatalé* is változatlanul „jutalom”, ill. „hivatal”?

Binner magyar versének kiadásánál többet jelenthet az a (különben nem új) felismerés, hogy a XVI—XVIII. század külföldi disszertációinak mellékszereplőit, a dolgozatokhoz csatolt üdvözlőiratok szerzőinek magyar vonatkozásait érdemes volna alaposabban és rendszeresebben megvizsgálni.

Borzák István

Petőfi és a magyar földmunkásmozgalom

Igen hálás feladat lenne irodalomtörténészeink számára Petőfi tiszteletét és forradalmisító szerepét megvizsgálni a magyar munkásmozgalomban. Idősebb munkások, gyűjtéseink során sokat beszéltek erről. A Népszava és az egyéb földmunkás naptárakban számos Petőfi verset találunk már a múlt század végétől, amikor ezek a mozgalmak erősödni kezdtek. Azt is tudjuk, hogy a költő szobrát, politikai demonstrációként számos alkalommal megkoszorúzták a munkások, és halála napját is minden évben megünnepezték. Úgy lehetne mondani, a költő ott volt az első sorokban, a harcoló munkások között, és azok hősi életéből, forradalmi verseiből bátorodtak fel — számos esetben a véres zendülésig . . .

Így a Viharsarokban, Hódmezővásárhelyen a 90-es évek elején már szervezkedni kezdtek a földmunkások. Rövidesen hivatott vezérüket is megtalálták Szántó Kovács János személyében. Szántó Kovács működése, forradalmi szereplése közismert, nem is ezzel kívánunk foglalkozni, de egy idős földmunkás kéziratban levő visszaemlékezéseiben érdeklődésre számot tartó adatokat találtunk címadó gondolatunkkal kapcsolatban.

Szántó Kovács életét kutatva találtam rá a kéziratra a Párttörténeti Intézet Archivumban. (PI A. Gy. 1953—162. sz. alatt.) A kézirat szerzője ifj. Nagy Sándor, hódmezővásárhelyi földmunkás, Szántó Kovács kortársa. Idézendő kéziratában elmondja egy 1894. január 30-i tisztújító közgyűlés történetét, melyen Szántó Kovács Petőfit állítja a forradalmi földmunkások elé példaképpül. A vásárhelyi földmunkás egyesület egy Petőfi képet vásárolt az egyesület díszítéseképpen. Ezt avatták fel az említett gyűlésen.

Szántó Kovács beszéde és verse Petőfiről :

„Szántó : [Üdvözlő szavak után] — Tanuljunk és tovább vegyük föl a harcot a vérszopókkal, (Éljen!) és az ingyenélő naplopókkal. Mert minekünk a burzsoát meg kell törnünk, csak úgy haladhatunk tovább. Mert amíg a vérszopók bennünket kizsákmányolnak, addig mi mindig ilyen szegény koldusok maradunk.

Hanem arra kell törcskednünk, kedves elvtársaim, hogy csak mindig előre és tanuljunk és mikor elég erőseknek érezzük magunkat, úgy le fogunk csapni, mint az istennyila az égből . . . Mert a gaznak pusztulnia kell, mink nem fogunk herét nevelni (le velük!) és azokat hízlalni. Hanem ők is fogják meg a munka végét és dolgozzanak, mert aki nem dolgozik, az ne is egyék! (Úgy van!)

Most kedves elvtársaim gondoljátok meg, ha annyi naplopó és here nem volna, úgy a mi helyzetünk is jobb volna. Tehát a zsarnokokkal le! (Le velük!) Elég volt a kizsákmányolásból, sokáig nem túrjuk! [Majd Petőfi: Akasszátok fel a királyokat c. verséből idéz:]

...Tövestől kell kitépni azokat,
Akasszátok fel a királyokat!

De ő [Petőfi] már meghalt, t. elvtársaim, de emellett erősen állítom és érzem, hogy *ő is elvtársunk lenne, ha ma élne.* (Igaz, úgy van.) És én azt hiszem, ha még élne és hozzá fordulnánk bármely orvoslásért, úgy ő bizonyosan útba igazítana bennünket, vagy segítségünkre lenne.

Ezután Nagy Sándor — a kézirat írójának édesapja — szólalt fel és azt javasolta, hogy a tisztújítás előtt *Petőfi emlékét iktassák be nagyjaink közé* és foglalják jegyzőkönyvbe emiékét. Álljunk föl és hajtsuk meg fejünket arcképe előtt tiszteletünk jeléül.

Sz. Kovács János: elfogadja és pártolja a javaslatot, majd néhány ihletett mondat után *a Petőfi kép felé fordulva az alábbi verset mondja a nagy csendben*: [kiemelések tőlem. N. D.]

Oh, te ország csavargója,
Oh, te ország éhezője,
Te vagy a gazoknak
Ostorozó tüze.
Oh mért mentél
Te el a csatába?
Mért nem maradtál
Itthon a határba?
Irtottad volna tovább
Is a rossz gazt.
Ez adna szívünknek
Nyugalmat, vigaszt.
A zsarnokot talán
Juttatnád börtönbe
Ahogy megírad te
Régen a könyvedbe
Amiért tégedet
Mindenki gyűlölné?
De a mi hú szívünk
Örökké szeretne.
Kézedben megfognád
Igazság fegyverét

És őriznéd vele
A munkás kenyerét.
Oh, te gyászos halál
Mért rablád el tőlünk,
Nem volna ma gyászba
Érte vágó szívünk
De a természet azt
Nálla így akarta
Emlékét az idő
Eddig el nem mosta.
Ne is mossa azt el
Ne lepje be moha
Ne legyen a munkás
Élete mostoha
Szent nevedet néked
A könyvünkbe írjuk
Az arcod előtt ma
Fájdalmunk elsírjuk.
Emléked őrizzük,
Nevedet imádjuk
Minden gyöngybetűdet
Mint imánkat mondjuk

Amen

T. elvtársaim, miután mi olyan szegények vagyunk, mi más emléket érte nem adhatunk, csak szívünknek nagy és gazdag imáját... Kérem a jegyző elvtársat, hogy iktassa jegyzőkönyvbe ezen napunk jelentőségét és kérem a vezető választmányt, írja alá.

Jegyzőkönyv

Mely felvétellett a Szántó Kovács János szocialista egyesületi elnök, elnöksége alatt a Nagy Sándor számvizsgáló bizottsági tag előterjesztésére a következőképpen:

Nagy Sándor előterjeszti, hogy... a választás megkezdése előtt szenteljünk néhány percet a nagy Petőfi Sándor halhatatlan emlékének, olyképpen, hogy őt, mint a szocialisták nagy szószólóját és patrónusát mi is magunkénak valljuk. Amit a jelenlevő elvtársak egyhangúan elfogadtak és emlékének hódolnak, egyben az év valamelyik napját emlékének fogjuk szentelni és a magunk törvényeibe fogunk iktatni.

Kelt Hódmezővásárhely, 1894. évi január hó 30-án tartott ülésen.

Szántó Kovács János
elnök
Kovács Bálint
alelnök

T. Nagy Sándor
jegyző
Nagy Sándor
számvizsgáló biz. tag.”

A fenti szövegek az említett kézirat II. kötet 61—65 lapján találhatóak.

A szervezkedő és a nagy tettekre készülődő földmunkások naiv, rajongó szavai s Sz. Kovács verse megható bizonyítéka az alföldi munkásnép lelkében élő szeretetnek, melyet nagy költőnk iránt érezték.

Érdemes még néhány szót szólnunk az említett kézirat szerzőjéről, ifj Nagy Sándorról is, aki Hódmezővásárhelyen született 1882-ben, ott is halt meg 1957-ben, 75 éves korában. Az általa említett események idején 12 éves volt. Idézett kéziratának első kötete megjelent nyomtatásban, Hódmezővásárhelyen 1924-ben 103 lapon: *A szocializmus keletkezése Hódmezővásárhelyen* — címmel. Ebben a nyomtatásban megjelent első kötetben a 90-es évek elejétől ismerteti az eseményeket időrendben 1893 márciusáig bezárólag. Munkájának további része nyomtatásban nem jelent meg. A PI-ben található kézirat, mely a II—III. kötet címet viseli, a vásárhelyi Földmunkás mozgalom további történetét mondja el 1908-ig, Szántó Kovács János haláláig. Ebből a kéziratból emeltük ki adatainkat.

ifj. Nagy Sándor forrásai, mint nyomtatásban megjelent I. kötetének előszó írója — Á. O. — megjegyzi: „Részint személyes tapasztalatok, részint a mozgalomban résztvevő emberek előadása s végül ránkmaradt plakátok, röpcédulák újságok és más feljegyzések nyomán készült ez a munka...” (i. m. 3.)

Az idézett szövegben három Nagy Sándor is szerepel: T. Nagy Sándor csak névrokona a kézirat írójának, a T. megkülönböztetést jelez a hasonló nevéktől. Nagy Sándor a kézirat írójának édesapja a Sz. Kovács korabeli földmunkás egyesület vezetőségének tagja. Ifj. Nagy Sándor, a kézirat írója ennek fia, az említett események idején 12 éves volt, mint említettük. Mint nekem még életében elmondta, édesapja kis jegyzetfüzeteit találta meg a padláson sok lom között, és egyes eseményeket ezek alapján írt bele munkájába, többek között a közölt jegyzőkönyv szövegét is, s Szántó Kovács versét is. Sz. Kovács verselésére már hoz példát nyomtatásban megjelent I. kötetében is a 94. lapon. Miután e kötet a könyvtárakban megtalálható, csak első szakaszát idézem összevetésül, a hozzá fűződő adatokkal:

„Meddig alszol munkás, miért nem ébredel?
A rab járom alatt meddig szenvedel?
A rabláncot tépd le dolgos kezadről,
A vérszopókat is tépd le testedről.
Ébredj! Ébredj! Itt van az idő,
Ébredj! Ébredj! Most még nem késő!...”

[A dalt azonban nem hozták nyilvánosságra, nehogy a hatóságok beleakaszkodjanak tartalmába és esetleg lecsukják Sz. Kovácsot, s ezzel vezér nélkül maradnának a vásárhelyi földmunkások. Sz. Kovács a bizalmi férfiak hosszas rábeszélésére engedett. Így csak azok ismerték e dalt, akik Sz. Kovács noteszéből leírták] — „Ezen kis dalocska csak Sz. Kovács János, Nagy Sándor, Molnár Sándor, Kovács Bálint elvtársak tulajdonában voltak, amit úgy egyenként írtak le Szántó noteszéből, de már utóbb csak az öreg Nagynál volt meg, mert az neki örök emlék volt, a többieknél elkallódott.” (i. m. 95.)

Érdemes még néhány szót szólni ifj. Nagy életútjáról. Ő maga is írt verseket, dalokat. Nyomtatásban megjelent munkája 97—98. lapján bemutat egy verset, melyet ő írt 10 éves korában, 1892-ben. Mikor legénynégyes serdült, mint nótaköltő működött. Egyik füzete, melyben 25 „legújabb dala” van — Árva rózsák címmel, évszám nélkül a kezembe került nála jártamkor, 1952-ben. Ebben mű-magyar nóták alá való szövegek találhatók. Később, mint jeles táncost ismerték Vásárhelyen. Néprajzi tárgyakat gyűjtött és volt ezekből egy kis magánmúzeuma. A felszabadulás után Vásárhelyen, mint népművészt ismerték és tisztelték haláláig, 1957-ig.

Nagy Dezső

Ady Endre a Martinovics Szabadkőműves páholyban

Az Irodalomtörténeti Közlemények 1960. évi 1. számában közlemény jelent meg Ady Endrének a Martinovics Szabadkőműves páholyba való felvételéről — a *Kelet* című folyóirat alapján. A felvételről s Ady szabadkőműve i életéről több — a *Kelet* című folyóiratnál elsődlegesebb forrásértékű — irat található az Országos Levéltárban a Martinovics Szabadkőműves páholy iratai között. Így megtalálható két példányban Ady saját kezével kitöltött felvételi kérelme, Jászi Oszkár, Fried Ödön és Róna Zoltán ajánlása; Ady nyilatkozata,